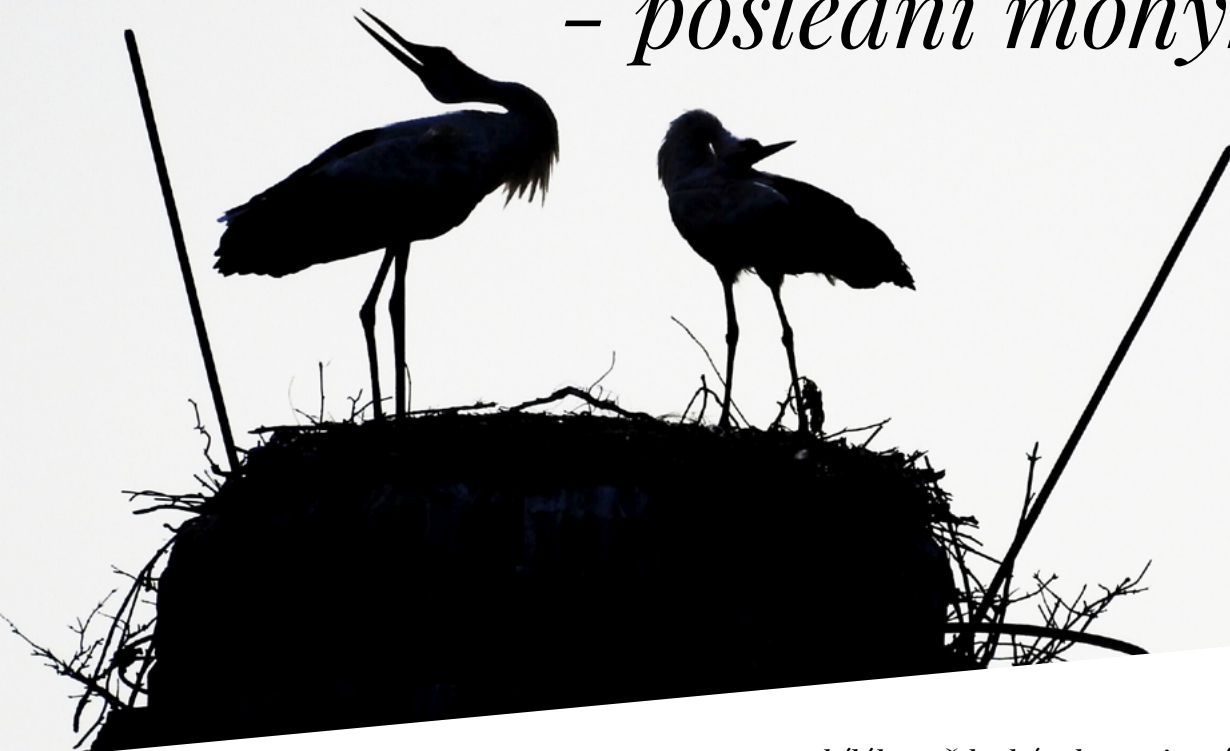

ŽIŽELIČTÍ ČÁPI

– poslední mohykáni?

Čáp bílý je odedávna mezi lidmi oblíbeným a známým ptačím druhem. Je dokonce hluboce zakořeněn v povědomí lidí a objevuje se v pověrách, jejichž původ sahá až do předkřesťanských časů. Je tedy otázkou, zda oblíbenost čápa pramení z pozitivního citového vztahu lidí k tomuto druhu, nebo vznikla z pragmatičtějších pohnutí odvozených od jeho užitku. Ať už tomu bylo jakkoli, čáp bílý se stále těší sympatiím ve většině zemí, kde hnízdí. V řadě německých vesnic se dodnes drží lidové čapí slavnosti. Čáp je národním ptačím druhem v Litvě, Polsku a Bělorusku a je ikonou Alasky. Ve znaku se jím pyšní Haag i řada jiných menších měst v různých koutech Evropy.

Tento příspěvek jsem nazval příměrem k posledním Mohykanům. Možná to bude někomu znít poněkud nepatřičně, ale má to svůj symbolický význam. Hnízdním prostředím čápa

bílého vždy bývaly rovinaté otevřené krajiny s loukami, říční nivy a vůbec rybníčné krajiny. Kolínsko není výjimkou. V posledních několika desetiletích, zvláště pak v novém miléniu jsme svědky úbytku čápů v tradičních nížinných oblastech, jako je například Polabí. Čápi naopak osídlili i střední a vyšší polohy. Jedním z argumentů je ztráta potravních stanovišť vlivem intenzifikace zemědělské výroby a nadužívání chemických přípravků v zemědělství. Ve vyšších polohách, kde doposud převládají pastviny, není zdaleka míra chemizace v krajině tak vysoká a čápi zde snáze nacházejí potravu.

Polabí bylo vždy krajem vody. Řeka Labe na svém toku, dlouhém asi 26 kilometrů od Labských Chřbic po Velký Osek, vytvářela kraj plný tůní, mokřadů, luk a lužních lesů. Staří pamětníci vzpomínali, jak úhoři a jelci jeseni vplouvali za potravou do zaplavených luk a kdy čápi nacházeli prostřené stoly v říční nivě a jejich klapot se nesl z hnízd na starých dubech

až k obcím. Vladislav Šír ve své knize „Ptactvo české“ (1890) uvádí, že „hnízda čápů lze nalézt v lesích Radovesnických a také v oboře hraběte Kinského nad rybníkem Žehuňským“. Krajina Žiželicka při řece Cidlině byla také vždy čápům zasvěcena, jak o tom svědčí i stará místní jména. Čapí dub stával při břehu Cidliny u Loukonos a historie tohoto již dávno zmizelého stromu sahá hluboko do středověku. Co se nacházelo v jeho koruně, není jistě třeba dodávat.

Vraťme se však k Labi. Před započítáním regulačních prací hnízdilo v roce 1922 ve zdejší nivě 5 – 7 párů čápů. Po regulaci labského koryta čápi postupně kolínské Labe opouštěli a koncem 50. let 20. století už zde pravidelně nehnízdili. Jen drobnou epizodou bylo zahnízdění na dubu u Veltrub v roce 1985, kde hnízdili po šest let, nebo pouze sezónní hnízdění na starém, bouřemi ošlehaném torzu starého topolu v roce 1971 v místech dnešní přírodní rezervace Týnecké mokřiny.

Kolínský, resp. býchorský znalec přírody a ptáků František Foltýn již v roce 1984 avizoval, že „citelný úbytek v labském pruhu má na svědomí především člověk. Ne, že by čápy přímo zabíjel nebo vyháněl. Zredukoval však jejich životní prostředí na tak malý prostor, že naprosto vylučuje existenci čápů v takovém počtu, v jakém hnízdili v dnes už pohádkovém labském pruhu před regulací řeky a před rozoráním převážné plochy luk. Když k vysušeným a v pole přeměněným loukám připočteme ještě nedostatek stromů vhodných k hnízdění, není divu, že ptáci, bez nichž si lidé minulých dob Polabí nedovedli ani představit, přetrvali jen v myslích starých pamětníků.“

Začátkem 80. let minulého století hnízdily v celém kolínském okrese pravidelně pouze dva čapí páry. Oba si postavily hnízda na komí-

nech bývalých cihelen. Jeden v Nesměni, druhý v Krakovanech. Pravda, ornitologové v letech 1983 – 1985 zaznamenali pokus o hnízdění na výtahové věži v areálu tehdejšího cukrovaru v Ratboři, po dvou mláďatech vyvedli i na Kouřimsku a ve Starém Kolíně, ale vždy se jednalo pouze o sezónní hnízdění. Dlouhodobé hnízdiště na komíně v Nesměni hostí čápy s několikaletými výpadky doposud (poslední zdárné vyvedení mláďat je uváděno z roku 2015), krakovanské hnízdiště mělo pohnutější osud. Komín byl v roce 1988 zbourán a na jeho místě byla postavena hnízdní podložka. Ta však byla jen nepravidelně obsazována a po roce 2000 už vůbec. Zcela nové hnízdo si čápi postavili v téže obci v roce 1998 na komíně bývalé sušárny (dnes areál soukromé farmy Moravcovi), hnízdo však v roce 2000 shodila vichřice a čápi je obnovili až v roce 2007. Do současnosti však hnízdo bývá obsazováno jen nepravidelně. Roky, kdy na něm vyvedou čápi mláďata, jsou vzácné.

Na Kolínsku zbývá ještě třetí hnízdiště. Musíme se však vrátit k řece Cidlině, kde si čápi postavili poslední hnízdo v původním prostředí, tedy na stromě, v blízkosti řeky u obce Zbraň při okraji NPP Žehuňský rybník. V roce 1981 však mláďata nevyvedli a hnízdiště zaniklo. Avšak hned následujícího roku ve vedlejší obci Žiželice zaznamenali pokus o hnízdění na komíně tehdejší Fruty (dnešní firmy Crocodile). Také zdejší hnízdo se zrcadlí v cidlinské hladině. Úspěšné hnízdění pak bylo zaznamenáno poprvé v roce 1986, kdy ornitologové na hnízdě okroužkovali tři mláďata. Od té doby obsazují hnízdo prakticky každoročně. V posledním desetiletí se v bývalém okrese Kolín nachází pouze tři čápí hnízda, a to v obci Nesměň a v Krakovanech. V obou případech jde však již o hnízdiště nepravidelná a také v sezóně 2019, přestože na obou lokalitách čápi v průběhu května pobývali, k hnízdění nakonec nedošlo. Žiželičtí čápi jsou tak jediných aktivním a pravidelně obsazovaným

Žiželicko je doposud relativně zdravou krajinou s poli, loukami, liniovou zelení a vodními plochami, v níž čápi nacházejí dostatek potravy.

hnízděním na Kolínsku. Čápi jsou proto dnes také výrazným poznávacím znamením Žiželic. Věřím, že řada žiželických obyvatel každoročně netrpělivě očekává návrat svých čápů a raduje se s prvními pokusy o vzlet na komíně bývalé Fruty. To, že Žiželicko má doposud své čápy, lze tedy vnímat i jako ukazatel stavu zdejší krajiny. Doufejme, že tomu tak ještě dlouho bude!

Lukáš Kadava

Autor děkuje Ivo Rusovi z kolínského muzea a paní Monice Moravcové za řadu doposud nezveřejněných informací.

Zdroj:

Foltýn F. 1984: *Hnízdění čápů v kolínském okrese. Informační zpravodaj DP SOP okr. Kolín 2: 4 – 6.*

Foltýn F. 1985: *Čápi bílí v současnosti Kolínska. Informační zpravodaj DP SOP okr. Kolín 4: 2 – 3.*

Procházka P. 2014: *Čápi folklór, pověry a symbolika. Ptáci svět 1: 2.*

Šír V. 1890: *Ptactvo české. Nakladatel M. Knapp, Praha.*

Historie hnízdění čápů bílých v Žiželicích

1982	rok založení hnízda, 208 m n. m., neúspěšný pokus	2000	hnízdo obsazeno, 2 mláděta, před dokončením vyhnízdění přestali rodiče mláděta nadále krmit, jedno mládě vypadlo a zabilo se, druhé našel na hnízdě již mrtvé pan Vaněk (Smutná, Vaněk)
1986	obsazeno, první úspěšné hnízdění, 15. 6. tři mláděta kroužkována (Beneš, Dvořák)	2001	18. 7. hnízdo obsazeno, bez mláďat (Rus), každé ráno sedí čápi na hnízdě, domněnka o mrtvém mláděti (Bareš)
1987	obsazeno, 5. 7. čtyři vejce (Dvořák), 1 mládě, které uhynulo (Rejman)	2002	obsazeno, počet mláďat nezjištěn (Kadava)
1988	hnízdo obsazeno, ke hnízdění vlivem nestálých bojů s jiným čapím párem nedošlo (Foltýn)	2003	2003 - 2004 údaje chybí
1989	obsazeno, vyvedena 4 mláděta (Rejman)	2005	obsazeno, počet mláďat nezjištěn (Kadava)
1990	obsazeno, vyvedena 4 mláděta (Foltýn)	2006	2006 - 2009 obsazeno, bez dalších podrobností (Čadek)
1991	obsazeno, vyvedena 3 mláděta (Foltýn)	2010	obsazeno, 2 mláděta (Čadek), 9. 11. 2010 - 1 čáp nocoval, pozdní výskyt (Kadava)
1992	obsazeno, mláděta nevyvedena (Rejman)	2011	obsazeno, vyvedena 3 mláděta (Čadek, Kadava)
1993	hnízdo opuštěno, snůška vajec neuskutečněna (Fišlová)	2012	obsazeno, vyvedeno 1 mládě, druhé mládě nepřežilo (Čadek, Kadava)
1994	obsazeno, vyvedena 2 mláděta, odlet koncem srpna (Fišlová)	2013	obsazeno, vylíhla se dvě mláděta, patrně nepřežila (Čadek, Kadava)
1995	obsazeno, 3 mláděta vyvedena, odlet koncem srpna (Fišlová)	2014	obsazeno, vyvedena 2 mláděta (Kadava)
1996	obsazeno, 9. 4. přílet (Fišlová), léto - 3 mláděta, úhyn pravděpodobně prochladnutím (Fišlová)	2015	obsazeno, vyvedena 3 mláděta (Kadava)
1997	hnízdo obsazeno, mláděta nevyvedena (Fišlová)	2016	obsazeno, vyvedena 4 mláděta (Kadava)
1998	obsazeno, 25. 7. - mladý čáp zraněn o střechu, odvoz k veterináři, utracen, informace pí. Smutná, hnízdo obsazeno, 3 mláděta (Rus), vyvedena 2 mláděta (Smutná)	2017	obsazeno, vyvedena 3 mláděta (Kadava)
1999	hnízdo obsazeno, vyvedena 2 mláděta (Smutná)	2018	obsazeno, vylíhla se 4 mláděta, 1 mládě úhyn, vyvedena 3 mláděta (Kadava)
		2019	2019 – obsazeno, vyvedena 4 mláděta (Kadava)